Елчин ӘҺМӘДОВ
мүәллим
Вәфа ҺАЧЫЈЕВА
лаборант

ӨЗӘЛ АЛИ МӘКТӘБ КИТАБХАНАЛАРЫНДА ИНФОРМАСИЈА ХИДМӘТИНИН БӘ'ЗИ ХҮСУСИЈЈӘТЛӘРИ

Азәрбајҹан милли тәһсил системинин дүнја тәһсил системи илә интеграсијасы һазырда республикамызда кедән јениләшмә просесинин бир мәрһәләсини тәшкил едир. Бу, һәмчинин елм вә мәдәнијјәт саһәләриндә кедән истеһсалатларын башлыча амилләриндән сајылыр. Милли тәһсилимизин бәшәри дәјәрләр бахымындан елми әсаслара сөјкәнәрәк тәкмилләшмәси али тәһсил системиндә дә өзүнү бирузә вермәкдәдир. Белә ки, Республикамызда али ихтисаслы кадрлар һазырлајан өзәл али мәктәбләрин јаранмасы вә бу али мәктәбләрин кадр һазырлығында өнәмли рол ојнајан китабханаларын тәшәккүл тапмасы информасија хидмәти бахымындан чох сәмәрәлидир.

Мә'лумдур ки, информасија хидмәтинин башлыча мәрһәләси сәнәд-информасија фондунун тәшкили вә

истифадәчинин информасија тәләбатынын өдәнилмәсидир. Һәмчинин сәнәд-информасија фондларынын формалашмасынын әсас вәзифәләриндән бири истифадәчинин өз ихтисас истигамәтләри үзрә информасија сәнәдләри илә тә'мин олунмасыдыр. Гејд етмәк лазымдыр ки, өзәл али мәктәб китабханаларынын сәнәд информасија фондунун тәшкили һәмчинин истифадәчиләрин информасија тә'минаты хүсусијјәтинин ән'әнәви китабхана хидмәти просесләринә ујғун кәлән тәрәфләри олса да фәргли ҹәһәтләри дә мөвҹуддур. Информасија фондларыны тәшкил едән амилләрдән бири комплектләшдирилмәнин дүзкүн тәшкили принсипидир. Елә бурада гејд етмәлијик ки, өзәл али мәктәб китабханаларынын сәнәд-информасија фондларынын тәшкили вә информасија сәнәдләринин алынма хүсусијјәтләри мүхтәлиф вә фәрглидир. Белә ки, әдәбијјатын алынмасы абунә, һәдијјә, мағазадан сатын алынма, бағышлама вә с. үсулларла һәјата кечирилир. Гејд етмәк лазымдыр ки, өзәл али мәктәбләрин харичи өлкәләрлә әмәкдашлығы онун китабханасынын да инкишафына мүсбәт тә'сир көстәрир. буну конкрет мисал илә изаһ едә биләрик.

1997-чи илин март ајынын 29-да республика Тәһсил Назирлијиндә өзәл али мәктәб китабханалары үчүн харичи өлкәләрдән кәтирилмиш әдәбијјатларын музакирәси үчүн ичлас кечирилмишдир. Өзәл али мәктәб китабханалары үчүн нәзәрдә тутулан китаблар Америка Бирләшмиш Штатлары Тәһсил Мәркәзинин тәшәббүсү илә кәтирилмишдир. Өзәл али мәктәбләрдә тәдрис олунан фәнләрин 320 саһәси үзрә 2000 нүсхә әдәбијјат һәмин мәктәбләрин китабханаларына пајланмышдыр. Китаблар бу ихтисаслар үзрә олмушдур: “Ријазијјат вә компүтер елмләри”, “Бејнәлхалг мүнасибәтләр”, “Политолокија”, “Бејнәлхалг һүгуг”, “Бејнәлхалг игтисади мүнасибәтләр”, “Малијјә вә банк иши”, “Менеҹмент”, “Компүтер мүһәндислији”, “Електрон вә електроника мүһәндислији”, “Тибб” вә с. Дахил олан әдәбијјат исә инкилис, түрк, рус, франсыз, испан, алман, чин, јапон, фарс, әрәб дилләриндә олмушдур.

Мә'лумдур ки, комплектләшдирмә бүтүн нөв китабхана фондларынын зәнкинләшмәсинин әсасыны тәшкил едир. Мәһз

буна көрә дә өзәл али мәктәб китабхана фондларынын сәвијјәси билаваситә комплектләшдирилән әдәбијјатын сечилмә кејфијјәти илә алынан китабларын мүасирлик ҹәһәтдән долғунлуғу илә өлчүлүр. Асија Университетинин иш тәҹрүбәсиндән мә'лум олур ки, китабхананын фондунда фундаментал елмләр (физика, ријазијјат, кимја, биолокија вә с.) саһәсиндә рус дилиндә олан әдәбијјат инкилис дилиндә нәшр едилмиш әдәбијјата нисбәтән даһа долғун вә зәнкиндир. Буна көрә дә китабхана фондуна рус дилиндә әдәбијјатын алынмасына хүсуси диггәт верилир. Китабхана Москва, Санкт-Петербург вә Новосибирск Университетләринин елми китабханалары илә китаб мүбадиләси едир.

Информасија фондунун тәшкили вә истифадәчиләрә информасија хидмәти саһәсиндә Тәфәккүр Университетинин китабханасы өзүнә мәхсус јер тутур. Тәфәккүр Университетиндә 13 ихтисас үзрә 2.500 тәләбә тәһсил алыр. Бурада 250 мүәллим, 8 академик, 44 елмләр доктору, 103 елмләр намизәди вә досент чалышыр. Университет вә онун елми китабханасы АБШ-да мәшһур олан елми-тәдгигат Небраска-Линкаен, Һарвард, Калифорнија, Ерасмус, Систл, Сан-Диего, Санта-Барбара Университетләри, Ленд-Грант Институту, Манһеттон Менеҹмент Институту, Истанбул Техники Университети, Берлин Политехник Институту, Борно Техники Университети, Оксфорд, Кимберҹ, Гринвич, Кипр, Америка Институтлары илә китаб мүбадиләси үзрә тәдрис мүәссисәсидир. 1997-ҹи илдә Университетдә АБШ сәфирлији нүмајәндәлијинин иштиракы илә компүтер мәркәзинин ачылышы олмушдур. Һәмин мәркәзи "Lanq-Tech İnternational" ширкәти Университетин коллективинә бағышламышдыр. Бурада инкилис дилини өјрәнмәк үчүн компакт дискләрә јазылмыш диолог режиминдә ишләјән програм тә'минаты вә даһа мүасир "Мулти-Медиа" компүтерләриндән истифадә олунур. Тәфәккүр Университети Маркетинг Институту идарә шурасынын 1998-ҹи ил үчүн GRAND AMERIKA FOR GUALITY AND SERVICE бејнәлхалг мүкафатыны алмышдыр. Мүкафат 1999-ҹу ил нојабр ајынын 7-дә Мехико шәһәринин "Marriott Airport" отелиндә Милли Маркетинг Институту

рәһбәрлији тәрәфиндән университетин ректору Маил Дәмирлијә тәгдим олуну6.

1994-ҹү илдә фәалијјәтә башланан китабхананын сәнәд-информасија фонду УОТ үзрә дүзүлмүшдүр. Китабханада инкилис, әрәб, түрк вә рус дилләриндә китаблар вә журналлар өз тәләбатчыларынын истифадәсинә верилир. Китабханадан рус вә ләзки дилли тәләбәләр дә истифадә едир. Китабханаја тәләбәләрдән башга профессор вә мүәллим һеј'әти дә мүраҹиәт едир. Китабханада игтисадијјат, ријазијјат, кимја, биолокија, тибб, тарих, һәрб, һүгуг, һәмчинин енсиклопедија вә мә'лумат китаблары да топланмышдыр.

Өзәл али мәктәбләрин китабхана фондларынын комплектләшдирилмәси ишинин дәгиг вә мүасир гајдада һәјата кечирилмәси үчүн малијјә вәсаитинин лазыми сәвијјәдә олмасы алынасы әдәбијјаты һәм нүсхә, һәм дә кејфијјәтҹә тәнзимләјир, фондун тематик зәнкинлијини тә'мин едир. Зәнкин пул вәсаитинә малик олан өзәл али мәктәбләр нәинки республика дахилиндә, һабелә дүнјанын бир сыра өлкәләриндән китаб, журнал, норматив техники сәнәдләр ала билирләр. Өзәл али мәктәбләрә мәхсус бу хүсусијјәтләр онларын китабхана фондларынын формалашмасына мүсбәт тә'сир көстәрир, онун тематик долғунлуғуну јарадыр. Комплектләшдирмәјә фондун там формалашмасы кими дејил, онун илк мәрһәләси кими бахмаг лазымдыр. Өзәл али мәктәб китабхана фондларынын формалашмасы илә әлагәдар олан дикәр әсас хүсусијјәт билаваситә фондун тәшкили илә бағлыдыр. Фондун тәшкилинә учот, елми-техноложи ҹәһәтдән ишләнмә, јерләшдирилмә вә мүһафизә дахилдир.

Гејд етмәк лазымдыр ки, өзәл али мәктәб китабханаларынын фондларына дахил олан әдәбијјатын үнванлары мүхтәлиф олса да, комплектләшдирмә иши вә фондун формалашмасы кортәбии характер дашымыр. О, мүәјјән мәгсәдлә апарылыр, али мәктәбин бакалавр, магистр, аспирант, профессор-мүәллим һеј'әти истифадәчи групларыны нәзәрә алыр, елм вә техниканын мүасир компүтерләшмә вә пешә тәдриси хүсусијјәтләринә әсасланыр. Өзәл али мәктәб китабханаларынын фондунун идарә едилмәси ән'әнәви китабханачылыг иш хүсусијјәтләринә истинад едәрәк

мә'луматын топланмасына, ишләнмәсинә вә онларын оптималлығына әсасланыр. Бу хүсусиjјәтләрин нәзәрә алынмасы өзәл али мәктәб китабханаларынын комплектләшдирмә ишинин мүһүм кејфиjјәтинә вә һәмин китабхана фондларындан сәмәрәли истифадәсинә мүһүм тә'сир көстәрир. Белә бир чәһәти гејд етмәлијик ки, өзәл али мәктәбләрин фондуна әдәбиjјат мүхтәлиф үсулларла дахил олур. Әдәбиjјатын дахил олма үнванынын чохлуғу вә фондда әдәбиjјатын чохлуғу фондун формалашмасы демәк дејил.

Өзәл Азәрбајчан Университети Алманија, Түркијә, Русија вә дикәр өлкәләрдән мүгавилә јолу илә китаб алыр. АБШ-ын Бакыдакы сәфирлији китабхананын фондунун зәнкинләшмәси үчүн һәмишә китаб вә јени журналларла јардым едир. Охучулара китабхана хидмәти саһәсиндә фәрди вә коллектив шәкилдә хидмәт иши тәшкил олунмушдур. Азәрбајчан вә Асија Университетләринин китабханасында хидмәт ишиндә сәмәрәли рол ојнајан абономент хидмәтиндән даһа чох истифадә олунур. Чүнки һәр ики университетин китабханасында охучуларын китабханадахили хидмәти үчүн кениш имкан јохдур. Өзәл Университетләрин тәләбәләринә вә мүәллимләринә китабханаданкәнар хидмәти јахшылашдырмаг үчүн абонемент хидмәтинин ишини тәкмилләшдирмәк кәрәкдир. Китабхананын өзүндә хидмәт иши мүасир сәвиjјәдә дејил, китабханадахили хидмәт ишини сәмәрәли тәшкил етмәк үчүн әлавә отаглар ајрылмалыдыр. Гејд етмәк лазымдыр ки, Өзәл Азәрбајчан Университетинин китабханасына техники аваданлыг, мүхтәлиф нөв компүтерләр, дискетләр алынмышдыр. Лакин бунлар өз тәтбиг олунма вахтыны көзләјир. Буна көрә дә китабханада һәлә ки, абонемент вә оху залынын хидмәтләриндән истифадә олунур.

Абономентдә тәшкил олунан хидмәт иши Тәфәккүр Университетинин китабханасында да һәјата кечирилир. Асија вә Азәрбајчан Университетләринин китабханаларына нисбәтән Тәфәккүр Университетинин китабханасы чох кичикдир. Китабхана чәми бир отагда јерләшиб. Бурада һәм фонд, һәм дә оху залы тәшкил олунуб. Оху залынын нормал вәзиjјәтдә олмамасы тәләбәләри китаб алыб евдә охумаға мәчбур едир ки, бу да абономент хидмәт үсулудур.

Азәрбајчан Университетиндә тәләбәләрә абонементин фәрди хидмәт тәләбләринә әмәл олунур. Бурада истифадәчинин елми дәрәчәси, пешәси, факүлтәси, курсу мүәjјән едиләрәк гејдә көтүрүлүр. Бундан сонра онларын сорғуларынын өдәнилмәси просеси башлајыр. Бу абонемент шө'бәсинин мүһүм бир просесидир. Сорғунун мүәjјән вә ја гејри-мүәjјән олмасы абонемент ишчисинин даим ахтарышда олмасыны тәләб едир. Һәр ики сорғунун өдәнилмәси абонемент ишчиләринин һазырлығындан вә пешә усталығындан асылыдыр. Формалашмамыш сорғу елә баша дүшүлмәлидир ки, охучу сорғуну дүзкүн гура билмир. Чүнки өзәл али мәктәбләрдә әчнәби тәләбәләр дә тәһсил алыр вә онлар чалышырлар ки, Азәрбајчан дилини өјрәнсинләр. Асија Университетиндә Пакистан, Иран, Түркијә вә дикәр өлкәләрдән тәләбәләр тәһсил алыр. Гејд етмәк лазымдыр ки, бу тәләбәләр Азәрбајчан дилини һәвәслә өјрәнирләр. Асија Университетинин китабханасында мүшаһидә едилмишдир ки, пакистанлы тәләбә абонементдә сорғулары Азәрбајчан дилиндә верир. Һәтта тәләбә илә китабханачынын арасында сорғу илә бағлы мәдәни мүбаһисә дә олду. Бурада гејри-мүәjјәнлик тәләбәнин һәмин саһәјә даир јениликләрлә таныш олмасы вә ја сорғу илә бағлы әлавә мәнбәләрдән хәбәрсиз олмасы илә бағлы ола биләр. Университетин китабханасында абонементин хидмәт етдији факүлтәләр, кафедраларын тәдрис вә ихтисас профилинә ујғун әдәбиjјата олан сорғу вә тәләбләр нәзәрә алыныр. Бу сорғу вә тәләбләрә ујғун әлдә едилмәси нәзәрдә тутулан әдәбиjјатын мөвзулары, нәшр типләри, нүсхәләри вә с. кортотека шәклиндә абонементдә сахланылыр. Өзәл али мәктәб китабханаларында абонемент хидмәтинин сәмәрәси, фондун тәшкили вәзифәләри вә ондан истифадәетмә еффектлијиндән чох асылыдыр.

Өзәл али мәктәб китабханаларында охучулара хидмәт ишинин кејфиjјәтини јүксәлтмәк үчүн һәләлик абонемент вә оху залы хидмәтинин сәвиjјәсини јүксәлтмәк лазымдыр. Габагчыл технолокијанын тәтбиг олунмасы вә информасија иши лазыми сәвиjјәдә тәшкил олунмајыб. Дүздүр, өзәл али мәктәбләрин бә'зиләриндә компүтерләрдән магнит лент нәшрләриндән истифадә едилсә дә, бу, кениш шәкилдә хидмәт

просесинә һәлә тәтбиг олунмајыб. Һәлә ки, өзәл али мәктәб китабханаларында абонемент хидмәтиндән кениш шәкилдә истифадә едилир. Бәллидир ки, абонемент хидмәтинин сәмәрәлилији үч принсип әсасында һәјата кечирилир:

1. Охучу катекоријалары.
2. Билик саһәләри.
3. Нәшр нөвләри.

Республиканын өзәл али мәктәб китабханаларында охучулара китабхана хидмәтинин бүтүн формаларынын һәјата кечирилмәсиндә бу 3 принсипә әмәл олунур. Өзәл Азәрбајчан вә Асија Университетләринин китабханаларында тәдрис вә елми әдәбијјат фондлары ајры тәшкил олунмушдур. Бакалавр, макистр вә мүәллимләр үчүн абонементләрин тәшкили, Азәрбајчан Университетинин кафедраларында тәшкил олунан кабинет китабханалары буна мисал ола биләр. Абонементләрин бу чүр тәшкили илк нөвбәдә тәдрис әдәбијјаты илә хидмәт ишинин сәмәрәсини артырыр, охучуларын демәк олар ки, әксәријјәтини информасија хидмәти илә әһатә едир. Һәмчинин фондун истифадә олунма еффектлијинә шәраит јарадыр. Өзәл али мәктәб китабхана фондларынын истифадә олунма сәмәрәси јалныз мүәллим вә тәләбәләрин сорғуларынын өдәнилмәсинә көрә дејил, өдәнилмәјән сорғуларын нәзәрә алынмасы илә дә мүәјјәнләшдирилир. Бу хүсусијјәтләрин тәһлили вә үмумиләшдирилмәси әсасында фонддан истифадә етмә принсипләри һаггында фикир јүрүтмәк олар. Лакин бунунла белә көстәрмәк лазымдыр ки, өзәл али мәктәб китабханалары охучуларын әдәбијјата олан бүтүн тәләбләрини там өһдәсинә көтүрә билмәз. Әкәр охучунун сорғусу өзәл али мәктәбин китабханасы үчүн типик дејилсә, онда сорғулар дикәр информасија фондларына верилмәлидир.

Үмумијјәтлә гејд етмәк лазымдыр ки, иш тәчрүбәси илә таныш олдуғумуз өзәл али мәктәб китабханалары һәлә ки, формалашма мәрһәләсини јашајыр. Дүздүр, али мәктәбләр вә онларын китабханаларынын бејнәлхалг әмәкдашлығы кениш олса да, һәлә сәнәд-информасија хидмәтинин техноложи хүсусијјәтләри мүасир тәләбләр сәвијјәсиндә дејил.